

38. Элиава Н. Л. Про один чинник, що впливає на вирішення проблемної ситуації / Н. Л. Элиава // Питання психології. – 1972. – № 5 – С. 47–52.

39. Ярошевський М. Г. Психологія творчості і творчість в психології / М. Г. Ярошевський // Питання психології. – 1985. – № 6. – С. 14–16.

Карпенко В. В. Психология мышления: феноменология, процесс и детерминанты

В статье анализируются различные подходы к типологии мышления, его видам. Определяются особенности проявления мышления, функции, рассматриваются его внутренние и внешние психологические детерминанты.

Ключевые слова: мышление, виды и типы мышления, задача, этапы мышления, практическое мышление, мотивы мыслительной деятельности, детерминанты мышления, мыслительные установки.

Karpenko V. V. Psychology of thinking: phenomenology, process and determinants

The various approaches to the typology of thinking and its species are analyzed. The peculiarities of thinking manifestation and its functions are defined. The internal and external psychological determinants are considered.

Key words: thinking, types of thinking, problem, problematic situation, stages of thinking, practical thinking, motives of mental activity, determinants of thinking, thinking set-up.

УДК 159.923

Є. В. Карпенко

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК АДАПТАЦІЇ
ІЗ САМОАКТУАЛІЗАЦІЄЮ:
ВІКОВИЙ ТА ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТИ**

Здійснено аналіз взаємозв'язку показників двох мотиваційних чинників – потреби в адаптації та прагнення до самоактуалізації, що відрізняються еволюційно-поведінковим змістом – гомеостазом чи гетеростазом. Експліковано характер трансформації адаптаційно-актуалізаційних патернів особистості у віковому та гендерному аспектах.

Ключові слова: адаптація, вік, гендер, гетеростаз, гомеостаз, мотивація, особистість, самоактуалізація.

Постановка проблеми. Методологам у галузі персонологічних проблем відоме давнє протистояння гомеостатичних і гетеростатичних

психологічних теорій розвитку особистості. Проблема життєвого вибору в такому разі перетворювалася в нерозв'язану дилему: або особа повинна прийняти цінності адаптації й пристосувати свої потреби до можливостей соціокультурного довкілля, або вона приречена на боротьбу з обмежувальними обставинами, трансформуючи їх під свої цінності й ідеали.

Стан дослідження. У Великому тлумачному психологічному словнику за редакцією А. Ребера вказано на сенси вживання поняття «самоактуалізація». По-перше, цим терміном позначається мотив, спрямований на усвідомлення всіх своїх потенційних можливостей. Як уважає К. Гольдштейн – засновник організменної теорії, цей мотив – дійсний, єдино реальний, усі інші – просто його вияви. По-друге, в теорії особистості А. Маслоу самоактуалізація – вершинний рівень психічного розвитку, який може бути досягнутий, коли задоволені всі базові потреби [1, с. 216]; це прагнення людини стати тією, якою вона може стати [3].

Отож, робимо висновок, що самоактуалізація є одним із основних мотиваційних факторів у житті особистості, яка відповідає найвищому рівню піраміди потреб Маслоу і називається ним буттєвою мотивацією. На противагу йому, використовується термін «дефіцитарної мотивації», яка спрямована на подолання стану фізіологічної чи психологічної депривації [3]. Її також можна співвідносити з поняттям адаптації, яке часто використовують як ортогональне щодо самоактуалізації.

Розлоге визначення адаптації пропонує А. В. Фурман: «Адаптація: а) пристосування будови і функцій організму, його органів і клітин до умов середовища, яке у ситуації з людиною має біологічну і психологічну складові, кожна з яких на різному рівні забезпечує процеси гомеостатичної рівноваги у взаєминах індивіда й оточення... найголовніше, що вона спроможна до довільної психорегуляції своїх станів, учинків, поведінки в цілому; б) пристосування людини як особистості до умов суспільної життєдіяльності шляхом прийняття і слідування загальноприйнятим вимогам, нормам і цінностям соціального оточення... з метою задоволення своїх потреб, мотивів, інтересів; в) універсальна тенденція до встановлення або відновлення рівноваги між людиною і соціумом як одна з основних онтологічних психоформ, закономірного буття, конкретний вияв яких знаходить відображення в динамічній єдності протилежно спрямованих тенденцій – акомодатії та асиміляції (за Ж. Піаже); г) функціональна основа розвивальної взаємодії людини із соціальним довкіллям..., яка передбачає широке вживання культурних знаків і засобів спілкування та дає змогу їй за допомогою вчинкової активності і професійної діяльності самоствердитися і самореалізуватися в суспільстві» [4, с. 102].

Як бачимо, в цій дефініції крізь призму «гомеостатичних» аргументів, універсальних для проблематики персонального буття, простежуються й аргументи «гетеростатичного» характеру, які вимагають «узаконення» автентичності особи та її суб'єктного потенціалу зреалізуватися в доступному обсязі життєвих шансів.

Отже, вважатимемо самоактуалізацію процесуальним виявом універсальної мотиваційної тенденції до особистісного зростання через гетеростаз (багату творчими можливостями нерівновагу внутрішніх і зовнішніх чинників поведінки), яка діє всередині тотального загальнобіологічного процесу адаптації, що ґрунтується на принципі рівноваги (гомеостазу).

Мета статті – на емпіричному матеріалі показати взаємодію обох мотиваційних тенденцій індивідуального розвитку – прагнення до адаптації та прагнення до самоактуалізації.

Виклад основних положень. З метою визначення співвідношення самоактуалізації та адаптації ми здійснили експериментально-діагностичне дослідження, в якому взяла участь 221 особа, серед них 188 – жінки, 33 – чоловіки. Всі досліджувані здобували професійну освіту або працювали за фахом «психолог, викладач психології», «практичний психолог у галузі освіти», «соціальний працівник»; із них 93 навчалися на 2–3 курсах університетів міст Івано-Франківська і Дрогобича, а 128 – на випускних (4-му і 5-му) курсах міст Івано-Франківська і Тернополя, а також працювали на відповідних посадах в Івано-Франківській області.

Ми застосували добре відомі, валідні та надійні, методики СА-МОАЛ Е. Шострома (адаптація А. В. Лазукіна і Н. Ф. Каліної) та «Адаптивність» Г. С. Нікіфорова, М. А. Дмитрієвої, В. М. Снеткова. Перша складається зі ста питань, які формують шкали, що вважаються складовими самоактуалізації. До них належать: орієнтація в часі, цінності, погляд на природу людини, потреба в пізнанні, креативність, автономія, спонтанність, саморозуміння, автосимпатія, контактність, гнучкість у спілкуванні. Методика «Адаптивність» складається з 165 питань, на які треба дати відповідь «так» чи «ні», і містить 4 шкали – достовірності, поведінкової регуляції і нервово-психічної стійкості, комунікативного потенціалу і моральної нормативності.

Поділ загальної вибірки на добакалаврську професійну підготовку (до 4 курсу навчання) і пізнішу був зумовлений численними дослідженнями в галузі педагогічної психології, зокрема психології вищої професійної освіти, які фіксують зниження рівня показників мотиваційно-ціннісної сфери та реалізації суб'єктного потенціалу в основному на третьому році навчання у ВНЗ, а за деякими даними і

раніше. В інтересах нашого дослідження було важливо виявити, наскільки показники самоактуалізації пов'язані з адаптацією особистості, а також характер цього зв'язку. З цією метою емпіричні дані за загальною вибіркою, статевою належністю і рівнем фахової підготовки було статистично оброблено за програмою SPSS.17. Спочатку розглянемо результати, отримані за всією вибіркою (табл. 1).

Таблиця 1

**Результати факторного аналізу адаптаційно-актуалізаційних патернів
(n = 221)**

Фактор, його інформативність	Факторні компоненти та їх навантаження
F1 (h = 16%)	Автономність (0,81); автосимпатія (0,73); спонтанність (0,72); креативність (0,52); моральна нормативність (-0,54).
F2 (h = 14%)	Комунікативний потенціал (0,78); поведінкова регуляція і нервово-психічна стійкість (0,76); моральна нормативність (0,56); цінності (0,54); креативність (0,43).
F3 (h = 12%)	Контактність (0,76); гнучкість у спілкуванні (0,69); потреба в пізнанні (0,60); орієнтація в часі (0,43); саморозуміння (0,41).
F4 (h = 9%)	Погляд на природу людини (0,80); орієнтація в часі (0,62).

Загальна інформативність усіх факторів становить 51%. У першому з них ми можемо спостерігати негативний зв'язок шкал самоактуалізації зі шкалою методики «Адаптивність», а саме – моральною нормативністю. Другий наповнений показниками адаптивності та позначений незначною позитивною кореляцією зі шкалами цінності та креативності, що пов'язує адаптацію з аксіологічними налаштуваннями та творчим потенціалом. Третій фактор складається зі шкал методики САМОАЛ та, ймовірно, експлікує орієнтацію суб'єкта на саморозуміння, пізнання інших людей та світу загалом, сприяючи пошуку способів гармонійної взаємодії із оточенням. Останній, четвертий фактор містить погляд на природу людини та орієнтацію в часі. Таке поєднання свідчить про важливість потреби будувати позитивні стосунки з іншими людьми в ситуації «тут-і-тепер», жити емоційно багатим життям, вірити в себе та в інших.

Результати факторного аналізу респондентів з добакалаврським рівнем професійної підготовки («молодших») подаємо в таблиці 2.

Таблиця 2

Результати факторного аналізу адаптаційно-актуалізаційних патернів «молодших» (n = 93)

Фактор, його інформативність	Факторні компоненти та їх навантаження
F1 (h = 15%)	Автосимпатія (0,76); спонтанність (0,75); автономність (0,74).
F2 (h = 14%)	Орієнтація в часі (0,68); гнучкість у спілкуванні (0,66); саморозуміння (0,62); контактність (0,60); потреба в пізнанні (0,43).
F3 (h = 12%)	Цінності (0,76); креативність (0,71); погляд на природу людини (-0,56).
F4 (h = 12%)	Комунікативний потенціал (0,74); поведінкова регуляція і нервово-психічна стійкість (0,72); моральна нормативність (0,63); потреба в пізнанні (0,40).

Сукупна інформативність усіх факторів становить 53%. Більшість із них схожі за змістом до загальної вибірки. Цікавим є факт негативної кореляції погляду на природу людини з цінностями та креативністю, що може означати недостатню інтегрованість параметрів самоактуалізації в субвибірці «молодших». Також простежується слабкий позитивний зв'язок потреби в пізнанні зі всіма параметрами адаптації. Отож, природна відкритість особистості до нових вражень може спрямовуватися на підвищення ефективності її адаптації до вигог соціуму. Цей феномен відсутній у субвибірці «старших» (табл. 3).

Таблиця 3

Результати факторного аналізу адаптаційно-актуалізаційних патернів «старших» (n = 128)

Фактор, його інформативність	Факторні компоненти та їх навантаження
F1 (h = 16%)	Автономність (0,86); автосимпатія (0,76); спонтанність (0,73); моральна нормативність (-0,59).
F2 (h = 14%)	Поведінкова регуляція і нервово-психічна стійкість (0,85); комунікативний потенціал (0,75); моральна нормативність (0,55); цінності (0,44).
F3 (h = 12%)	Гнучкість у спілкуванні (0,84); контактність (0,82); потреба в пізнанні (0,46).
F4 (h = 11%)	Погляд на природу людини (0,69); креативність (0,63); цінності (0,61); орієнтація в часі (0,52).
F5 (h = 9%)	Саморозуміння (0,86); орієнтація в часі (0,45).

Результати факторного аналізу дають нам підстави виділити п'ять значущих факторів із загальною інформативністю 62%, яка найбільша серед усіх субвибірок. Її характерною ознакою є позитивний зв'язок між всіма показниками адаптації та цінностями. Це може свідчити про культивування в суспільстві адаптивних ідеалів, які засвоюються особистістю на рівні полісуб'єкта, – за словами З. С. Карпенко, – «суб'єкта суспільно розподіленої діяльності, керованої імперативом моральної свідомості – сумлінням або інстанцією «мушу» («варто») і спрямованою на цінність добра для інших» [2, с. 182–183].

Не менш цікавими виявилися і результати порівняння субвибірок за гендерним поділом (табл. 4 і табл. 5).

Таблиця 4

Результати факторного аналізу адаптаційно-актуалізаційних патернів жінок (n = 188)

Фактор, його інформативність	Факторні компоненти та їх навантаження
F1 (h = 14%)	Автономність (0,79); автосимпатія (0,76); спонтанність (0,75); моральна нормативність (-0,42).
F2 (h = 13%)	Поведінкова регуляція і нервово-психічна стійкість (0,79); комунікативний потенціал (0,74); моральна нормативність (0,63).
F3 (h = 13%)	Гнучкість у спілкуванні (0,70); контактність (0,70); орієнтація в часі (0,61); потреба в пізнанні (0,48); саморозуміння (0,47).
F4 (h = 10%)	Креативність (0,75); цінності (0,70); погляд на природу людини (-0,48).

Загальна інформативність виділених факторів становить 50%. Тут очевидний факт відірваності показників адаптації від самоактуалізації. Підтвердженням цього є виділення другого фактору на основі параметрів адаптації, а також конфронтація у першому факторі автономності, автосимпатії та спонтанності з моральною нормативністю. Зазначені показники самоактуалізованої особистості є основою для збалансованого функціонування дорослого та дитячого еґо-станів, яке очевидно конфліктує у жінок із соціально визнаними уявленнями про мораль і те, що потрібно робити в житті. А отже, ймовірно, є конфлікт між цими еґо-станами та моральними нормами суспільства, яке у цьому випадку виконує контролювальну функцію.

На підставі аналізу субвибірки чоловіків ми виокремили три фактори із загальною інформативністю 56%.

Таблиця 5

Результати факторного аналізу адаптаційно-актуалізаційних патернів чоловіків (n = 33)

Фактор, його інформативність	Факторні компоненти та їх навантаження
F1 (h = 24%)	Креативність (0,76); автономність (0,75); автосимпатія (0,68); цінності (0,68); спонтанність (0,66); орієнтація в часі (0,56); погляд на природу людини (0,56); моральна нормативність (-0,49).
F2 (h = 17%)	Контактність (0,76); потреба в пізнанні (0,75); гнучкість у спілкуванні (0,68); саморозуміння (0,50); орієнтація в часі (0,49); моральна нормативність (-0,42).
F3 (h = 15%)	Комунікативний потенціал (0,84); поведінкова регуляція і нервово-психічна стійкість (0,76); моральна нормативність (0,52); достовірність (-0,56).

Попри значно меншу кількість чоловіків щодо жінок, виділення тільки трьох факторів є ознакою компактності отриманих даних. Це підтверджується включенням у перші два фактори всіх шкал методики САМОАЛ. Вони виявилися негативно пов'язаними з моральною нормативністю, що вкотре доводить факт конфронтаційних стосунків між прагненнями самоактуалізованої особистості з моральними настановами, які існують у нашому суспільстві.

Цікавим є також негативний зв'язок параметрів адаптації зі шкалою достовірності. Отже, ріст адаптивності може сигналізувати про зниження достовірності отриманих даних. Хоча, зауважмо: всі анкети, отримані від респондентів, були відфільтровані через шкалу достовірності. Це може свідчити про прагнення демонструвати ефективність Я-соціального будь-якими способами, навіть якщо для цього доводиться обманювати.

Загалом, аналіз отриманих результатів дозволив нам синтезувати шість особливостей, які надзвичайно цікаві для нашого дослідження і потребують пояснення.

1. Автосимпатія, спонтанність та автономність як показники самоактуалізації простежуються у всіх субвибірках, зокрема у загальній. Це означає їхню смислотвірну роль для процесу самоактуалізації. Можна припустити, що вони є її стержнем, навколо якого розвиваються всі інші риси самоактуалізованої особистості. Вони визначають домінування внутрішнього локусу контролю, який наповнений позитивним самоставленням та безумовним прийняттям себе. Необхідність останнього можна ідентифікувати і в релігійних текстах. Зокрема, заповідь

«полюби ближнього, як самого себе» говорить про те, що первинною є любов до себе. До цього додається спонтанність, яка очевидна із впевненості в собі та є джерелом креативності.

2. Водночас у всіх субвибірках показники адаптованості особистості розташовуються доволі щільно та формують окремі фактори. Це є ознакою їхньої високої інтегрованості й відмежованості від параметрів самоактуалізації. Отже, формуються два протилежні полюси: з одного боку, – адаптація, зумовлена задоволенням дефіцитарних потреб (Д-мотивацією), а з іншого – самоактуалізація як утілення буттєвої мотивації розвитку. При цьому, припускаємо, що така конфронтація зумовлена домінуючими в суспільстві стереотипами, згідно з якими здобуття соціального статусу, мотивація стати кимось для інших домінує над прагненням до розвитку свого вродженого потенціалу, втілення власних конгруентних Я-сміслів, досягнення буття абсолютного суб'єкта, а також над мотивацією стати тим, ким людина вже є. Прикладом цього є відома приказка: «Щоб стати тим, ким ти хочеш стати, спочатку стань тим, ким ти є». Послугуючись термінами транзактного аналізу, це можна пояснити виконанням суспільством ролі контролюючого родителя, яка регламентує життя для адаптованої дитини. Це можна назвати характерним неврозом нашого часу й суспільства. Тому особливі актуальності набуває розвиток дорослого еґо-стану та збалансування його з іншими.

Проте адаптація таки пов'язана із самоактуалізацією, що ми спробуємо пояснити нижче.

3. Моральна нормативність виявилася негативно пов'язаною із автосимпатією, спонтанністю та автономністю, – «стержем» самоактуалізації, – у загальній вибірці, а також у субвибірках «старших» і жінок. Крім того, вона негативно взаємодіє з одинадцятьма параметрами самоактуалізації в чоловіків. У субвибірці «молодших» такий негативний зв'язок відсутній, що може свідчити про ще недостатню сформованість аксіологічних установок у свідомості молодих людей та їхню більшу відкритість до засвоєння ціннісних ідеалів суспільства, родини, сім'ї й творення власних уявлень про життя і світ (мораторій ідентичності). Це підтверджує сформований раніше висновок про конфронтаційні стосунки між адаптацією та самоактуалізацією.

4. Нам удалося також зафіксувати незначний позитивний зв'язок між усіма показниками адаптації та деякими параметрами самоактуалізації. Зокрема, адаптація позитивно корелює з потребою в пізнанні у «молодших», із цінностями у «старших» та з цінностями і креативністю у загальній вибірці. Наштовхує на думку про правильність зробленого нами раніше висновку щодо більшої відкритості

молодих людей до нового досвіду, яка задовольняється в міру особистісного та професійного розвитку. З віком позитивний зв'язок потреби у пізнанні з адаптивністю трансформується у зв'язок останньої з цінностями, що означає закріплення адаптивних ідеалів у ціннісно-смысловій сфері особистості. Цей факт може і ускладнювати самоактуалізацію, і свідчити про переростання адаптивних патернів у самоактуалізаційні шляхом насичення перших гетеростатичними ціннісними спрямуваннями.

Зазначаємо також про відсутність відмінностей між діагностованими взаємозв'язками показників самоактуалізації та адаптації за гендерним фактором, що означає незалежність експлікованих тенденцій від статі.

5. Певною несподіванкою для нас стали виявлені негативні кореляції всередині показників самоактуалізації, а саме: між поглядом на природу людини, з одного боку, та цінностями і креативністю у субвибірках «молодших» та жінок, з іншого. Отже, серед тих цінностей, що засвоюються жінками та молоддю, можуть бути й некритичні невротичні установки «Ти», які виявляються у стосунках з іншими людьми і негативно впливають на всіх учасників взаємодії. Близькі люди можуть сприйматися як загроза розвитку креативності, самостійного творення свого життя. Причому ця загроза часто небезпідставна внаслідок наявності в особистості досвіду тиску на неї з боку соціуму та необхідності йому протистояти. Тому молода людина, жінка ніби наперед готується до неприємностей, підсвідомо очікує цього тиску. Часто таке очікування провокує появу почуття страху перед іншими, провини перед собою за те, що, боячись суспільних чи інших зовнішніх санкцій, я не живу своїм життям. Так утворюється замкнуте невротичне коло, яке можна розірвати вірою в безумовну позитивну природу людини, довірою до неї та відкритістю до зустрічі з реальним життям. Можливо, «молодші» та жінки ще не до кінця вміють це робити. Одні – у зв'язку з юним віком, інші – через суспільну думку, яка часто відводить жінці другорядну роль – підкореної чоловіком.

Підтвердженням цьому можуть слугувати дані, отримані від «старших» і «чоловіків». В обох субвибірках погляд на природу людини не тільки позитивно пов'язаний з цінностями та креативністю, але й у «старших» до цього тріо долучається орієнтація в часі, а в чоловіків – «стержень» самоактуалізації (автономність – автосимпатія – спонтанність) і та ж таки орієнтація в часі. Отже, особистісний та професійний розвиток позитивно впливають інтеграцію погляду на природу людини в цілісний самоактуалізаційний комплекс, побудований на глибоких аксіологічних засадах. Крім того, суспільство, мабуть, більш толерант-

но ставиться до самоактуалізації чоловіків, аніж жінок, що часто-густо йде врозріз із вимогами адаптації.

6. Суттєвим результатом нашого дослідження стало виявлення в одному факторі всіх субвибірок таких показників самоактуалізації, як гнучкість у спілкуванні, контактність і потреба в пізнанні. Вважаємо, що це ті показники, які сприяють екстенсивному та якісному розвитку особистості в суспільстві. Вони створюють сприятливе поле для самоактуалізації, а також сприяють засвоєнню нових навичок взаємодії з іншими та буття в світі.

Крім того, ця тенденція доповнюється додаванням показника орієнтації в часі та саморозуміння в усіх субвибірках, крім «старших» (зокрема загальній вибірці). В останніх орієнтація в часі формує один фактор із поглядом на природу людини, креативністю та цінностями ($h = 11\%$), а також окремо із саморозумінням ($h = 9\%$).

Відсутність гендерних відмінностей дозволяє нам виключити фактор статі. Але ми не можемо знехтувати віковими особливостями. Так, у старших ми виділили 5 факторів із сукупною інформативністю 62%, а в молодших – 4 із інформативністю 53%. Як бачимо, з віком простежується дедалі більша специфікація параметрів самоактуалізації, які об'єднуються в певні структурні блоки, ймовірно, під впливом факторів, що їх спричиняють. До них можуть належати необхідність розмежування професійного та особистого життя, самоздійснення та успіху тощо.

Висновки. Факторний аналіз емпіричних даних порівняльного діагностичного дослідження дозволив підтвердити гіпотезу про поступову трансформацію адаптивних патернів індивідуальної поведінки в змішані адаптивно-самоактуалізаційні патерни в процесі особистісно-професійного становлення, а в особливо успішних випадках – до опори на власний суб'єктивний потенціал і життєтворчість у форматі «чистої» самоактуалізації.

Перспектива досліджень – в узагальненні психотерапевтичного досвіду фасилітації феноменологічних механізмів особистісного зростання як зміни режиму адаптації на режим самоактуалізації.

1. Большой толковый психологический словарь / ред. А. Ребер. – М.: Изд. «АСТ»; Изд. «Вече», 2001. – Т. 2. – 560 с.

2. Карпенко З. С. Аксиологічна психологія особистості: монографія / Зіновія Степанівна Карпенко. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2009. – 512 с.

3. Маслоу А. Психологія бытия / Абрахам Маслоу; пер. с англ. О. О. Чистякова / под. общ. ред. С. Н. Иващенко. – М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 1997. – 304 с. – (Серия «Актуальная психология»).

4. Фурман А. В. Психодіагностика особистісної адаптованості / Анастолій Васильович Фурман. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – 197 с.

Карпенко Е. В. Взаимосвязь адаптации и самоактуализации: возрастной и гендерный аспекты

В статье осуществлён анализ взаимосвязи показателей двух мотивационных факторов – потребности в адаптации и стремления к самоактуализации, отличающихся своим эволюционно-поведенческим содержанием – гомеостазом или гетеростазом. Эксплицирован характер трансформации адаптационно-актуализационных паттернов личности в возрастном и гендерном аспектах.

Ключевые слова: адаптация, возраст, гендер, гетеростаз, гомеостаз, мотивация, личность, самоактуализация.

Karpenko Ye. V. Correlation between adaptation and self-actualization: age and gender aspects

The analysis of correlation between two motivational factors – the need for adaptation and aspiration for self-actualization which differ in evolutionary and behavioral content, that is homeostasis or heterostasis, is conducted. The character of transformation of adaptation and actualization patterns of personality in age and gender aspects is explicated.

Key words: adaptation, age, gender, heterostasis, homeostasis, motivation, personality, self-actualization.

УДК 159.928.22

Н. А. Карпенко

ПСИХОЛОГІЯ ОБДАРОВАНОСТІ: ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ

Проаналізовано класичні та новітні концепції й теорії обдарованості, виокремлено розуміння змісту та структури обдарованості. Вказано на відсутність єдиної концепції обдарованості і необхідність її створення.

Ключові слова: задатки, здібності, обдарованість, талант, геніальність, творчість.

Постановка проблеми. Явище обдарованості – одна із невирішених проблем психологічної науки. Історія розвитку досліджень обдарованості в зарубіжній і вітчизняній психології з дореволюційного періоду відповідала змінам соціальних потреб суспільства і динаміці розвитку психологічної науки. Ці дослідження охоплювали всю систему проблем, що вивчаються і в наші дні: теоретичні проблеми психології обдарованості, проблеми діагностики, розробки принципів, методів розвитку і навчання обдарованих, талановитих особистостей. Власне, вивчення цього феномена психіки людини повинно бути спрямоване на